



O'ZBEK XALQ HIKOYALARIDA AXLOQIY VA TARBIYAVIY MOTIVLAR

Rayhona Ruzmurodova

Qoraqalpog' davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola o'zbek xalq hikoyalarida aks etgan axloqiy va tarbiyaviy motivlarning mazmun-mohiyati, badiiy ifodasi hamda xalq pedagogikasi tizimidagi o'rni va ahamiyatini yoritishga bag'ishlangan. Xalq hikoyalari asrlar davomida xalqning hayotiy tajribasi, ma'naviy qarashlari, axloqiy me'yorlari va tarbiyaviy ideallarini o'zida mujassam etgan muhim og'zaki ijod namunalaridan hisoblanadi. Tadqiqotda xalq hikoyalarida halollik, mehnatsevarlik, adolat, sadoqat, ota-onaga hurmat, sabr-qanoat, do'stlik, insonparvarlik kabi axloqiy fazilatlarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Shuningdek, yovuzlik va ezgulik qarama-qarshiligi, yaxshi va yomon xulq-atvorning oqibatlari xalq hikoyalarida qanday ifodalanishi ochib beriladi.

Kalit so'zlar. O'zbek xalq hikoyalari, folklor, axloqiy motivlar, tarbiyaviy g'oyalar, xalq pedagogikasi, ezgulik va yovuzlik, ma'naviy qadriyatlar, og'zaki ijod.

МОРАЛЬНЫЕ И ПОВЕДЕНЧЕСКИЕ МОТИВЫ В УЗБЕКИСТАНСКИХ НАРОДНЫХ СКАЗКАХ

Райхона Рuzмuroдова

*Каракалпакский государственный университет Студентка 3 курса
факультета узбекской филологии*

Аннотация: Данная статья посвящена освещению содержания, художественного выражения, а также роли и значения моральных и воспитательных мотивов, отраженных в узбекских народных сказках, в системе народной педагогики. Народные сказки являются важными примерами устного творчества, которые на протяжении веков воплощали жизненный опыт, духовные взгляды, моральные нормы и воспитательные идеалы народа. В исследовании анализируется художественная интерпретация в народных сказках таких моральных качеств, как честность, трудолюбие, справедливость, верность, уважение к родителям, терпение, дружба и гуманность. Также показано, как в народных сказках выражается контраст между злом и добром, последствия хорошего и плохого поведения.

Ключевые слова: Узбекские народные сказки, фольклор, нравственные мотивы, педагогические идеи, народная педагогика, добро и зло, духовные ценности, устное творчество.

MORAL AND EDUCATIONAL MOTIVES IN UZBEKISTAN FOLK TALES



Rayhona Ruzmurodova

Karakalpak State University 3rd year student of the Faculty of Uzbek Philology

Annotation: *This article is devoted to highlighting the content, artistic expression, and role and significance of moral and educational motives reflected in Uzbek folk tales in the system of folk pedagogy. Folk tales are important examples of oral creativity that have embodied the life experience, spiritual views, moral norms, and educational ideals of the people for centuries. The study analyzes the artistic interpretation of moral qualities such as honesty, hard work, justice, loyalty, respect for parents, patience, friendship, and humanity in folk tales. It also reveals how the contrast between evil and goodness, the consequences of good and bad behavior are expressed in folk tales.*

Keywords. *Uzbek folk tales, folklore, moral motifs, educational ideas, folk pedagogy, goodness and evil, spiritual values, oral creativity.*

KIRISH

O'zbek xalq og'zaki ijodi asrlar davomida xalqning ijtimoiy hayoti, dunyoqarashi, urf-odatlar va axloqiy me'yorlarini o'zida mujassam etib kelgan boy madaniy merosdir. Ushbu meros tarkibida xalq hikoyalari alohida o'rin egallaydi. Xalq hikoyalari nafaqat badiiy-estetik qiymati bilan, balki kuchli axloqiy va tarbiyaviy mazmuni bilan ham ajralib turadi. Ular xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasini, yaxshilik va yomonlik haqidagi tasavvurlarini, insoniy fazilatlar va illatlarga bo'lgan munosabatini avloddan avlodga yetkazib kelgan muhim vosita hisoblanadi.

Asosiy qisim

Xalq hikoyalarida axloqiy motivlar, avvalo, ezgulik va yovuzlik qarama-qarshiligi asosida yuzaga chiqadi. Hikoyalarda odatda ijobiy qahramonlar halol, mehnatkash, kamtar, sabrli va adolatparvar sifatida tasvirlanadi. Salbiy qahramonlar esa yolg'onchi, ochko'z, zolim yoki dangasa bo'lib, oxir-oqibat jazoga duchor bo'ladi. Bu qarama-qarshilik orqali tinglovchi yoki o'quvchiga muayyan axloqiy xulosa yetkaziladi: yaxshilik har doim g'alaba qozonadi, yomonlik esa albatta jazolanadi. Bunday badiiy yechim xalq ongida axloqiy me'yorlarni mustahkamlashga xizmat qilgan.

O'zbek xalq hikoyalarida halollik va rostgo'ylik eng muhim axloqiy fazilatlardan biri sifatida talqin etiladi. Ko'plab hikoyalarda halol mehnat qilgan, bironing haqiga xiyonat qilmagan qahramon oxir-oqibat baxtga erishadi. Aksincha, yolg'on va hiyla bilan maqsadga erishmoqchi bo'lgan qahramonlar sharmanda bo'ladi. Bu motiv xalqning hayotiy tajribasidan kelib chiqqan bo'lib, jamiyat barqarorligi va insonlar o'rtasidagi ishonchni ta'minlashda halollik muhim ahamiyatga ega ekanini uqtiradi. Mehnatsevarlik va dangasalikka munosabat ham xalq hikoyalarida keng yoritilgan tarbiyaviy motivlardan biridir. Mehnatkash qahramon obrazlari orqali xalq mehnatni ulug'laydi, uni inson kamolotining asosi sifatida ko'rsatadi. Dangasa, bekorchi qahramonlar esa ko'pincha kulgili yoki ayanchli holatga tushiriladi. Bu orqali yosh avlod mehnatsevarlik ruhida tarbiyalanadi, hayotda muvaffaqiyatga erishish faqat mehnat orqali mumkinligi singdiriladi.

Xalq hikoyalarida ota-onaga hurmat, kattalarga ehtirom kabi axloqiy motivlar ham muhim o'rin tutadi. Hikoyalarda ota-onasining nasihatiga quloq solgan, ularning duosini



olgan farzandlar muvaffaqiyatga erishadi. Aksincha, kattalarning soʻzini mensimagan, oʻz bilganicha ish tutgan qahramonlar koʻpincha qiyinchiliklarga duch keladi. Bu motivlar oʻzbek xalqining oilaparvarlik anʼanalari va avlodlar davomiyligini taʼminlashga qaratilgan tarbiyaviy qarashlarini aks ettiradi. Sadoqat va doʻstlik motivlari ham xalq hikoyalarida muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Chin doʻstlik, vaʼdaga vafo, birodarlik kabi tushunchalar ijobiy qahramonlar faoliyati orqali yoritiladi. Hikoyalarda doʻstiga xiyonat qilgan yoki manfaatini ustun qoʻygan qahramonlar salbiy baholanadi. Bu orqali insoniy munosabatlarda sadoqat va ishonchning qanchalik muhim ekanligi targʻib qilinadi.

Oʻzbek xalq hikoyalarida adolat tushunchasi markaziy axloqiy gʻoyalardan biri hisoblanadi. Zolim hukmdorlar, boylar yoki kuchli shaxslar koʻpincha xalqni ezuvchi salbiy obrazlar sifatida tasvirlanadi.

Oddiy, lekin adolatparvar qahramon esa aql-zakovati yoki halolligi bilan ularning ustidan gʻalaba qozonadi. Bu motiv xalqning adolatga boʻlgan intilishi, tenglik va haqiqatni qadrlashini ifodalaydi. Tarbiyaviy motivlar xalq hikoyalarida nafaqat mazmun, balki badiiy shakl orqali ham amalga oshiriladi.

Hikoyalarning soddaligi, obrazlarning yorqinligi va voqealarning hayotiyliigi ularni bolalar va yoshlar uchun tushunarli qiladi. Shu sababli xalq hikoyalari asrlar davomida ogʻzaki tarbiya vositasi sifatida xizmat qilib kelgan. Ular orqali axloqiy qoidalar majburiy oʻgit shaklida emas, balki qiziqarli voqea va obrazlar orqali ongga singdiriladi.

Bugungi kunda ham oʻzbek xalq hikoyalaridagi axloqiy va tarbiyaviy motivlar oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan. Aksincha, globallashuv va axborot oqimi kuchaygan davrda xalq hikoyalari yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim manba boʻlib qolmoqda.

Ular bolalarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, milliy oʻzlikni anglash va maʼnaviy barqarorlikni shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oʻzbek xalq hikoyalarida axloqiy va tarbiyaviy motivlar xalqning asrlar davomida shakllangan maʼnaviy tajribasining badiiy ifodasidir. Ushbu hikoyalar orqali xalq oʻzining axloqiy ideallarini, hayotiy qarashlarini va tarbiya haqidagi tushunchalarini avloddan avlodga yetkazib kelgan.

Shuning uchun ham xalq hikoyalarini oʻrganish nafaqat adabiyotshunoslik, balki tarbiya va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirtursunov Z. Oʻzbekxalq pedagogikasi. - T.: «Fan», 1973.
2. Mutolipova M.J. Xalq pedagogikasi. Oʻquv qoʻllanma. - Toshkent: 2015.
3. Mashriqzamin - hikmat boʻstoni. - T.: «Sharq», 1997.
4. Shirinov M.K. Umumiy pedagogika tarixi. Oʻquv qoʻllanma. - T.: "Yashil yaproq nashirëti", 2024. -
5. Yusupov Ə. Maʼnaviy kamolot omillari. - T.: Universitet, 1995.



6. Farmonova M. Qadriyatlar - ma'naviy kamolot asosi. Ilmiy-uslubiy qo'llanma. - Toshkent: "Tasvir nashriyot uyi", 2019.
7. Xoshimov K. O'zbek pedagogikasi antalogiyasi. - Toshkent: 1995.
8. Imomov K. - "O'zbek xalq og'zaki ijodi". - Toshkent: Fan, 1990.